

N:o 92.

Ank. till Riksd. Kansli den 5 Maj 1873, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående eftergift af statens på leveranskontrakt grundade fordringsanspråk mot C. A. Svinhufvud samt hans löftesmän C. B. Fölinghoff och A. Hoffman.

(I. A.)

Af ofvanberörda, den 4 innevarande månad till Riksdagen aflåtna nådiga Proposition (N:o 50) inhämtas, hurusom ett i November månad 1870 af styresmannen för Carl Gustafs stads gevärsfaktori utfärdadt tillkännagifvande i allmänna tidningar om faktoriets behof af gevärsstockämnen af björk, med uppgift, bland annat, huru många dylika ämnen, dels till fram- och dels till bak-stockar, kunde utsågas ur två "helrena" 12 tum breda, $2\frac{1}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ tum tjocka plankor, den ena af 11 och den andra af 10 fots längd, gifvit Carl Axel Svinhufvud, som då vid Hallstad i Östergötland innehade en fabrik för tillverkning af trådrullar, anledning att, efter besök vid gevärsfaktoret och inhemtade ytterligare upplysningar i ämnet, afgifva skriftligt anbud till leverans vid Eskilstuna hamn, under åren 1871—1874, af 90,000 par gevärsstockämnen mot ett pris af femtiosex (56) öre för hvarje par. Enligt det kontrakt, som i öfverensstämmelse med detta anbud afslöts den 13 Februari 1871 mellan faktoriets styresman, å Kongl. Maj:ts och Kronans vägnar, på ena sidan och Svinhufvud på den andra, skulle

	inom den	1 Juli	samma år levereras	6,000
	" "	1 September	" " "	9,000
	" "	15 November	" " "	10,000
	" "	1 Juni 1872	" "	12,000
	" "	1 September	" "	11,000
	" "	15 November	" "	12,000
	" "	1 Augusti 1873	" "	15,000
samt	" "	1 Augusti 1874	" "	15,000

Bih. till Riksd. Prot. 1873. 4 Saml. 1 Afd. 49 Häft.

par gevärstockämnen enligt bifogad ritning och meddelade närmare bestämmelser angående ämnernas torkning m. m. Såsom förskott å betalningen tillförsäkrades Svinhufvud att efter kontraktets behöriga avslutande undfå en tredjedel af kontraherade beloppen, sammanlagda för åren 1871 och 1872 samt i medlet af Januari åren 1873 och 1874 hvardera gången en tredjedel af det för året afsedda belopp, allt emot aflemnande af föreskrifven borgen så väl för förskottets möjligen ifrågakommande återbetalning som för kontraktets uppfyllande.

10:de punkten af leveranskontraktet hade följande lydelse: "Skulle någon af ofvannämnde leveranser icke vara i allo fullgjord på för densamma bestämd tid, böte leverantören i sådant fall sex procent af de icke levererade stockämnernas värde efter nu öfverenskommet pris samt erlägga derjemte, antingen anstånd med leveransens fullgörande varder leverantören beviljadt eller icke, fem procents ränta för det uppburna förskottet från den dag då leveransen bort vara, men ej blifvit fullgjord till den dag, då den försummade leveransen fullgöres; hvarvid å förskottet likväl afräknas värdet, på nämnde sätt beräknadt, af de före förstnämnda dag vid faktoriet levererade och godkände gevärstockämnen, i förhållande till det lyftade förskottets belopp. Leverantören vare dessutom skyldig att godtgöra Kronan ej mindre den högre kostnad, som efter föranstaltande om skyndsamt fullgörande af hvad som brister förorsakas kan, än äfven den skada, som kan uppkomma genom uråktlåtna levereringen; kommandes vid besigtningen kasserade gevärstockämnen att anses såsom icke levererade."

Sedan bruksegaren Conrad Blechert Fitinghoff och pianofabrikanten August Hoffman, en för begge och begge för en, tecknat borgen, såsom för egen skuld, för ifrågavarande leverans och för de förslag, som Svinhufvud därför kunde få uppbära, utbekom han den 12 Mars 1871 det betingade förskottet af 11,200 R:dr, utgörande en tredjedel af betalningen för de 60,000 par stockämnen, som skulle levereras under samma år och det nästpåföljande.

Den 3 November 1871, efter aflemnande af blott 5,185 fram- och 5,012 bakstockämnen, anhöll Svinhufvud hos Arméförvaltningen om uppskof med den för året återstående leverans till den 1 Juni 1872, med förbindelse att från och med den 1 December 1871 leverera minst 2,000 par i månaden. Denna ansökning, stödd på det uppgifna förhållandet, att i den ort, der Svinhufvud hade trådrullsfabrik och der han beräknat att kunna tillverka ifrågavarande stockämnen, dertill passande björk mot all förmodan saknades, så att icke ens en tiondedel af uppskurna ämnen kunnat såsom dugliga godkännas, var åtföljd af de begge löftesmännens förklarande, att de, oaktadt förändringen, qvarstode vid sina förbindelser, och blef af Arméförvaltningen den 10 November 1871 bifallen.

Men den 12 April 1872 inkom Svinhufvud till Kongl. Maj:t med underdänig ansökning att ifrån den åtagna leveransens fullgörande i vidsträcktare

mån än som då redan skett varda befriad, mot återbetalande, enligt liquid, af återstoden å det uppburna förskottet, varande denna ansökning grundad hufvudsakligen derpå, att hela tolfter helrena björkplankor skulle funnits erforderliga för vinnande af det antal stockämnen, hvartill två dylika plankor bort, enligt här ofvan först omförmälda tillkännagifvande, lemna tillgång, samt att, enligt yttrande af sakkunnig man, den inom landet växande björkskog i allmänhet skulle endast med största svårighet och till höga pris lemna sådana fel- och qvistfria stockämnen, som kontraktet föreskrifver. Den 29 i samma månad, sedan 18,125 stockämnen, motsvarande, efter 28 öre för stycket, ett värde af 5,075 R:dr, blifvit levererade och godkända, lät Svinhufvud till gevärsfaktoriets återbetala det belopp, hvarmed det erhållna förskottet öfversteg sistnämnda summa, eller 6,125 R:dr; hvarefter han i Maj och Juni månader ytterligare lemnade tillsammans 1,423 stockämnen, men förklarade sig derpå alldeles ur stånd att i sådant hänseende vidtaga någon vidare åtgärd.

Under förmenande att faktoriets styrelse från Svinhufvud återfordrat det till förlag lemnade penningeförskott och genom detta steg, vidtaget utan att hans löftesmän derom underrättades, sjelf undanryckt den grundval, hvarpå kontraktet varit byggt och hvarförutan Svinhufvud icke skulle kunnat åtaga sig affären eller löftesmännen därför gå i borgen, samt att således hans förpligtelse och deras borgen därför faktiskt upphört med förskottets inbetalande, hade bemälda löftesmän, bruksegaren Fitinghoff och fabrikören Hoffman, under den 25 November 1872 inkommit med en underdånig framställning af det väsendtliga innehåll, att desse, som ansåge, att deras skyldighet på grund af den ingångna borgen måste blifva beroende af rättegång, ville, till undvikande af det äfventyr för framtiden, hvilket för dem och deras familjer kunde genom en dylik rättegång uppkomma, samt af den ruin, som, i händelse de förlorade rättegången, blefve en oundviklig följd, förlikningsvis utbetala till Carl Gustafs stads Gevärsfaktori dels all den ersättning, som efter deras uppfattning kunde, enligt föreskrifterna i kontraktets ofvan anförda tionde punkt, anses ålegat Svinhufvud att den 29 April 1872, när förskottet återrogs, utgifva, beräknad i böter, ränta och godtgörelse till sammanlagdt . . . . . R:dr 512: 71. dels ock ytterligare, för kontraktets häfvande, en ersättning af „ 3,000: —

eller tillsammans R:dr 3,512: 71.

för hvilken summas behöriga erläggande, så snart förlikningsförslaget blefve antaget, funnes vid inlagan fogad proprie borgen af Bankiren C. G. Cervin och vice Håradshöfdingen O. A. Beckman. en för begge och begge för en.

Bland de öfriga omständligt utvecklade skäl, på hvilka Fitinghoff och Hoffman sökt att grunda sin ifrågavarande framställning, förekomme det, att Svinhufvud vid kontraktets ingående ej skulle varit vid den sinnesförfattning, att han, med de öfverspända begrepp han hade, bort anses hafva varit sui

juris, eller i det tillstånd, att han kunnat fatta vidden af den förbindelse, han sig åtagit eller klart bedöma möjligheten af dess fullgörande; och funnos till styrka för en dylik åsigt och vidare upplysning i detta hänseende, fyra särskilda läkares betyg fogade dels vid Svinhufvuds egen, dels vid Fitinghoffs och Hoffmans underdåniga inlagor, öfver hvilka Arméförvaltningen, på nådig befallning, under den 30 Augusti 1872 och den 18 nästlidne Mars inkommit med underdåniga utlåtanden, åtföljda af yttranden så väl utaf Styresmannen för gevärsfaktoriets, som utaf Förvaltningens Advokatfiskal.

Af dessa handlingar och de dertill hörande bilagor inhemtas bland annat: att faktoriets styresman hvarken i Svinhufvuds skriftliga meddelanden eller under de öfriga förhandlingar, som med honom egt rum före och vid kontraktets afslutande, funnit skälig anledning att hos honom misstänka någon sinnessjukdom;

att gevärsstockämnen af här ifrågavarande beskaffenhet, hvilka faktoriets under åren 1868—1871 erhållit för ett medelpris af ej fullt 43 öre paret, deremot år 1872, vid upphandling i mindre partier, kostat 75 öre, 95 öre, 1 R:dr och 1 R:dr 25 öre paret, och att kontrakt afslutats den 25 November sistnämnda år om leverans af 50,000 par dylika ämnen mot ett pris af 70 öre paret;

att, enligt Faktori-styresmannens uppgift, de i April 1872 återstående förskottsmedlen icke blifvit, såsom Fitinghoff och Hoffman föreburit, hos Svinhufvud återfordrade förr, än medlen å hans vägnar erbjudits faktoriets till återbäring;

att den vid faktoriets sednast, under den 14 December 1872, uppgjorda räkning mellan Kronan å ena samt Svinhufvud, Fitinghoff och Hoffman å andra sidan slutade med ett saldo af 12,977 R:dr 2 öre, utgörande Kronans på böter, ränta och prisskilnader m. m. grundade fordran, förutom den ännu icke kända eller till siffran beräkneliga annonskostnad och prisskilnad, som kunde uppkomma vid upphandling, på Svinhufvuds och hans borgesmäns bekostnad och risk, af 23,000 par till leverans förfallna stockämnen, jemte annan ännu okänd kostnad och skada i följd af de försummade leveranserna;

att Faktori-styresmannen hemställt om bifall till Svinhufvuds underdåniga ansökning, men deremot om afslag å Fitinghoffs och Hoffmans framställning;

att Advokatfiskals-embetet i sitt första yttrande, under erkännande af de i målet förekomna bevekande omständigheter, ansett sig förhindradt att tillstyrka bifall till Svinhufvuds ansökning, men i det senare yttrandet, med afseende på dåmera upplysta förhållanden, vilkorligen tillstyrkt bifall till Fitinghoffs och Hoffmans underdåniga framställning;

samt att Arméförvaltningen, hvilken vitsordat riktigheten af Faktori-styresmannens beräkning rörande antalet af stockämnen att erhålla ur visst

antal helrena björkplankor af angifven storlek samt ansett rätta orsaken dertill, att det vid stockämnenas uppskärning erhållna resultat icke öfverensstämte med beräkningen, vara att söka i felaktig uppfattning af hvad man med begreppet "helren" förstode och i obekantskap med beskaffenheten af den skog, som varit afsedd att för ändamålet användas, funnit sig icke kunna tillstyrka nådigt bifall, vare sig till Svinhufvuds ansökning eller till Fitinghoffs och Hoffmans förlikningsförslag, men, för den händelse Kongl. Maj:t af gunst och nåd skulle tackas fasta afseende vid de bevekande omständigheter, som, på grund af Svinhufvuds numera åberopade och styrkta sinnessjukdom, kunde förefinnas, anført, att den erbjudna förlikningsersättningen af 3,512 Rdr 71 öre syntes vara för lågt beräknad, och hemställt, att för sådant fall ersättningsbeloppet måtte bestämmas till ofvanberörda i faktoriets räkning den 14 December 1872 upptagna summa 12,977 R:dr 2 öre R:mt.

Detta allt, jemte hvad mera handlingarne i målet innehålla, hade Kongl. Maj:t tagit i öfvervägande;

och, enär genom behörige läkares intyg vore styrkt, att sökanden Carl Axel Svinhufvud, hvilken under sista delen af år 1869 och början af 1870 vårdats för en svårare sinnessjukdom, bestående i fullt utbildad ursinnighet (mania), varit år 1871 behäftad med ett kroniskt, flera månader fortfarande och enligt läkares omdöme obotligt hjernlidande, som, under menlig inverkan å synorganerna, gjort Svinhufvud oförmögen att själf handhafva vården af sina ekonomiska angelägenheter; samt det följaktligen kunde antagas, att han vid afslutandet af ifrågavarande kontrakt om levererandet af ett stort parti gevärstockämnen mot vida lägre pris, än Kronan för sådana kunnat annorstädes under den i kontraktet afsedda leveranstid betinga, saknat förmåga att rätt bedöma omfattningen af de förbindelser, han genom kontraktet sig åtagit, och beräkna tillräckligheten af den därför bestämda godtgörelse;

enär vidare, såsom Advokatfiskals-embetet i Arméförvaltningen yttrat, "det icke vore staten värdigt att draga fördel deraf, att en dess medlem, hvilken läkare förklarar vara sinnessvag, åtagit sig en leverans, hvarpå han ej skulle hafva ingått, derest han egt förmåga att bedöma affären, och hvars fullgörande, som antagligen ej kunde ske, så vida icke välvilliga människor vore honom dertill behjelpiga, icke låte sig göra med mindre han förlorade allt hvad han eger och derjenite bragte andra människor i olycka;"

samt enär slutligen Svinhufvud, efter vunnen erfarenhet af sin oförmåga att fullgöra leveransen, låtit den 29 April 1872 till kronan aflemna 6,125 R:dr, såsom dåvarande återstoden af det honom för leveransens fullgörande medgifna penningeförskott, äfvensom Fitinghoff och Hoffman numera i sin underdåniga ansökning förbundit sig att till Kronan erlægga 3,512 R:dr 71 öre, derest de blefve från vidare anspråk på grund af sin borgensförbindelse frikallade;

har Kongl. Maj:t, med afseende dels å de sålunda i målet förekomna bevekande omständigheter och dels å den ovisshet eller åtminstone det drojsmål, som, i händelse af tvist om giltigheten och beloppet af Kronans ersättningsanspråk mot sökanderne, skulle för ersättningsbeloppets fulla utbekommande uppstå, nu föreslagit Riksdagen att för dess del medgifva, att, emot det nyssnämnda summa, tretuseufemhundratolf riksdaler 71 öre, för hvars erläggande Fitinghoff och Hoffman ställt säkerhet, blefve till Arméförvaltningens kassa inbetald, allt vidare på leveranskontraktet af den 13 Februari 1871 grundadt anspråk från statens sida, så väl mot Svinhufvud som emot hans löftesmän Fitinghoff och Hoffman, måtte eftergifvas.

Stats-Utskottet, till hvars behandling denna nådiga framställning blifvit hänvisad, har, efter granskning af de Utskottet meddelade handlingar, tagit ärendet i öfvervägande och får nu öfver detsamma afgifva yttrande, dervid Utskottet till en början — för närmare utredning i afseende å de ersättningsanspråk, som, på grund af ofvanberörda leveranskontrakt, staten må emot Svinhufvud och hans löftesmän ega — ansett sig böra redogöra för innehållet af den uti den nådiga Propositionen omförmälda, vid Eskilstuna gevärsfaktori den 14 December 1872 upprättade räkning mellan kronan och ofvannämnda personer.

Denna räkning upptager å ena sidan det till Svinhufvud den 12 Mars 1871, jemlikt kontraktet utgifna förskott	11,200: —
deraf den 29 April 1872 återburits	6,125: —
hvidan endast återstoden utförts med	5,075: —
enligt kontraktets 10:de punkt och särskild uträkning dels belöpande böter å 6 procent å värdet af de icke levererade stockämnen	
och dels ränta å de uppburna förskottsmedlen tillhopa	1,831: 45
samt annonskostnader i och för nedannämnde upphandling	177: 93
	2,009: 38.
likaledes, enligt särskild uträkning den prisskilnad, som uppkommit deraf, att, sedan Svinhufvud levererat endast 9,828 st. fram-	
och 9,720 st. bakstockämnen, för anskaffning på hans och löf-	
tesmännens bekostnad och risk af återstoden utaf de intill den	
1 Juni 1872 till leverans förfallna partier, upphandling måst verk-	
ställas, genom kontrakt med åtskilliga personer, af 27,172 st.	
framstockämnen och 27,280 st. ämnen till bakstockar, mot er-	
läggande af 47½, 50, 62½ öre per st., motsvarande 95 öre, 1 R:dr,	
1 R:dr 25 öre för paret, eller tillhopa	26,612: 64, hvilken pris-
skilnad, enär i betalning för detta parti enligt kontraktet med	
Svinhufvud skulle erlagts	15,246 R:dr 56 öre, alltså uppgått till 11,366: 08.
	Summa 18,440: 46.

Då å andra sidan Svinhufvud godtgöres för ofvanberörda till faktori-
toriet levererade 19,548 stycken fram- och bakstockkämmen efter

28 öre stycket, motsvarande 56 öre paret, med 5,473: 44

uppkommer det i den nådiga propositionen ömförmälda saldo . . 12,977: 02,
som skulle utgöra Kronans fordran, oberäknadt den icke kända eller till siffran
beräkneliga annonskostnad och prisskilnad som uppkomme vid upphandling, på
Svinhufvuds och hans borgensmäns bekostnad och risk, af de vid tiden för
räkningens upprättande till leverans förfallna 23,000 par stockkämmen.

Om för approximativ beräkning af värdet å sistnämnde 23,000 par stock-
kämmen lägges till grund medelbeloppet af de pris, som, enligt hvad i den nådiga
propositionen är ömförmäldt, under år 1872 vid faktori- betalts, hvilket medel-
pris utgjört 93 öre eller 37 öre mera än som uti det med Svinhufvud uppgjorda
kontraktet af honom betingats, skulle en ytterligare prisskilnad uppkomma till
belopp af 8,500 R:dr och således Kronans fordran, förutom annons- jemte annan
ännu okänd kostnad och skada i följd af de försummade leveranserna, kunna
beräknas för närvarande utgöra tillhoppa 21,477 R:dr 2 öre.

Uti afgifvet yttrande i anledning af Fitinghoffs och Hoffmans förlik-
ningsförslag, har styresmannen vid Carl Gustafs gevärsfaktori, jemte framhål-
lande af de omständigheter, på grund hvaraf han ansåg bemälda löftesmän
sakna laga skäl för vinnande af befrielse från den för Svinhufvud ingångna
ifrågayarande borgen, vidare anført, bland annat, att bifall till denna ansök-
ning skulle blifva ett högst menligt prejudikat för nuvarande och blifvande
leverantörer till Kronan; att Fitinghoff och Hoffman med full vetskap bidragit
till Kronans förlust utan att hafva sökt att efter förmåga minska densamma;
att Fitinghoff, som genom de närmaste släktskapsband varit förenad med Svin-
hufvud, således bort kunna bedöma dennes förmåga att fullgöra sitt gjorda
åtagande; samt att, enligt hvad inhemtadt blifvit, Svinhufvud ej vore obemedlad
och Fitinghoffs ekonomiska ställning ansåges mycket god, i hvilket senare af-
seende jemväl åberopats det å Fitinghoffs borgensförbindelse tecknade vederhäf-
tighetsbevis, enligt hvilket han "inom Ramsele Tingslag och Södra Ångerman-
lands domsaga område flera hemmansdelar jemte Ledingeå sågverk med qvarn,
tillhoppa till ej ringa värde, hvarförutan han bedrefve en högst betydlig tim-
merflottning för flera sågverksbolags räkning och med afseende å den årliga
ansenliga inkomst, han i följd deraf måtte ega, syntes kunna anses veder-
häftig för det belopp af omkring 45,000 R:dr, som borgensförbindelsen uppgif-
vits afse."

Arméförvaltningen, som funnit att faktori-styresmannen tydligen ådaga-
lagt, att Fitinghoff och Hoffman saknade laga skäl för vinnande af befrielse
från sin för Svinhufvud ingångna borgen, har, på sätt ofvan är ömförmäldt, vi-

dare anført, att, för den händelse Kongl. Maj:t af gunst och nåd skulle täckas fästa afseende vid de bevekande omständigheter, som på grund af Svinhufvuds numera åberopade och styrkta sinnessjukdom kunde förefinnas, ersättningsbeloppet syntes böra bestämmas till den i faktoriets förrberörda räkning upptagna summa 12,977 R:dr 2 öre.

Till följd af hvad sålunda blifvit utaf de i målet hörda myndigheter anfördt och med särskild hänsyn till den våda, som för framtiden kan härflyta deraf, att förbindelser, som enskilde åtaga sig mot Kronan, varda efterskänkta, har Utskottet, då för öfrigt hvarken i afseende å Svinhufvud eller hans borgensmän blifvit ådagalagdt, att de sakna medel att godtgöra den förlust, som till följd af deras åtgöranden Kronan tillskyndats, ansett, att, äfven om, med fästadt afseende å Svinhufvuds iräkade sjuklighet, någon eftergift från Kronans sida i förevarande fall må kunna ske, en dylik eftergift likväl icke bör sträcka sig längre än till den fordran Kronan, på grund af kontraktet, kan ega utöfver nyssnämnda summa 12,977 R:dr 2 öre. Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen må för sin del besluta, att, derest, inom tid som af Kongl. Maj:t bestämmes ett belopp af minst 12,977 R:dr 2 öre, därför godkänd säkerhet ofördröjligen bör ställas, till Arméförvaltningens kassa inbetalas, allt vidare på leveranskontraktet af den 13 Februari 1871 grundadt anspråk från statens sida såväl mot Svinhufvud som emot hans löftesmän Fitinghoff och Hoffman måtte eftergifvas.

Stockholm den 5 Maj 1873.

På Stats-Utskottets vägnar:

Arvid Fr:son Posse.

Reservationer:

Af Herrar Grefve *L. af Ugglas*, *C. Petré*, Grefve *C. Beck-Frnis*, Friherre *J. Stjernblad*, *P. Reutersvärd*, *C. L. Reuterskiöld* och *G. F. Burman*, hvilka ansågo att Utskottet borde tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna nådiga proposition.

Stockholm, Bergström & Lindroth, 1873.